

nuje veškeré formy transgenderismu i gender jako takový. Zdrojem legitimacy překračování není v jeho rámci, jak autoři ukazují, skrytá biologická či psychologická příslušnost ke druhému pohlaví/genderu, možnost nonkonformního genderového vyjádření se stává hodnotou sama o sobě a záležitostí lidské svobody. Otevřenost individuální volbě, a to včetně volby genderové nečitelnosti, je prosazována také v oblasti tělesných modifikací. Nečitelnost slouží jako zdroj nových identit i jeden z prostředků nové genderové politiky.

Jako celek přináší *The Transgender Phenomenon* komplexní přehled perspektiv, které se s různými formami transgenderových přestupů od počátku minulého století pojily a pojí. Každá z představovaných perspektiv je přitom podložena studiem nebývalého množství materiálů a zdrojů, ne vždy dobře dostupných. Má-li se dostat také na slabiny textu, jednou z nich je výraznější upřednostňování mužských přestupů. To pravděpodobně vyplývá jak z jejich numerické převahy, tak i z předchozích výzkumných zájmů Richarda Ekinse. Jistým nedostatkem je i přílišná metaforičnost názvů kapitol a podkapitol, která poměrně komplikuje ori-

entaci ve struktuře (jinak čtenářsky přístupného) textu. Nic z toho však nemění skutečnost, že se celkově jedná o detailní a spolehlivé uvedení do stále populárnějšího oboru transgender studies, jež vnáší vhled i do proměnlivosti společenských představ o genderu a sexualitě. Může nicméně posloužit také jako průvodce vzájemným sblížováním současných transgenderových teorií s feminismem.

### Literatura

- Benjamin, H. 1966. *The Transsexual Phenomenon*. New York: Julian Press.
- Ekins, R., King, D. 2006. *Blending Genders: Social Aspects of Cross-Dressing and Sex-Changing*. London, New York: Routledge.
- Garfinkel, H. (1967) 1984. „Passing and the Managed Achievement of Sex Status in an ‚Intersexed‘ Person, Part 1.“ Pp. 116–185 in *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Kessler, S. J., McKenna, W. 1978. *Gender: An Ethnomethodological Approach*. New York: Wiley & Sons.

EPPLE, A., SCHASER, A. (EDS.). 2009. GENDERING HISTORIOGRAPHY. BEYOND NATIONAL CANONS. FRANKFURT AM MAIN & NEW YORK: CAMPUS VERLAG /  
RUDOLF KUČERA

Analytická kategorie genderu jako nástroje pro zkoumání současných západních společností je ohrožena a s ní nejen obor dějin genderu jako specifické historické subdisciplíny, ale i samotný diskurs genderové rovnosti, který se v euroatlantickém prostoru podařilo během posledních dekád prosadit. Tak by se dala shrnout výchozí teze editorek sborníku textů, které si kladou za cíl z perspektivy dějin genderu kriticky přezkoumat dějiny moderní historiografie a s ní spojené kodifikace národních historických „kánonů“.

Co se týče současné situace, v řadě západních zemí jsou ve vztahu k genderovým nerovnostem hlavní cíle téměř stejné jako před třiceti lety, tedy narovnání rozdílů v příjmech, rovné šance v zaměstnání a veřejné sféře či větší ocenění reprodukční, neplacené práce. Co se však změnilo, je vnímání těchto cílů. Přestože přetrvávající sociální nerovnosti jsou stále do značné míry strukturované kolem genderových dělicích linií, není jejich narovnávání již vnímáno jako ten nejpálčivější problém. V rámci neustále se zvyšující citlivosti na nerovnosti globálního rozměru se ve veřejném

### GEOPOLITICKÉ ZMĚNY V ORGANIZACI PÉČE A JEJICH SOCIÁLNĚPOLITICKÉ IMPLIKACE / Hana Hašková

Socioekonomické a demografické trendy posledních desetiletí přispěly k růstu deficitu péče a pečovatelské práce v evropských zemích. Politické reprezentace jednotlivých zemí Evropy jsou nuceny na tuto situaci reagovat, nezřídka ji však řeší nedostatečně nebo neadekvátně. Evropa tak zažívá růst sektoru pečovatelské práce v domácnostech, která je špatně placená a neregulovaná, a vykonávají ji (často v rámci šedé ekonomiky) ekonomicky, sociálně a nezřídka i etnicky a národnostně marginalizované ženy. Jejich podmínky a kvalita života, sociální zabezpečení a péče o jejich rodiny zůstávají na pokraji zájmu politických reprezentací i široké veřejnosti. Většina péče a pečovatelské práce, která se odehrává v domácnostech, zůstává společensky nerozpoznána, postrádá společenské uznání i dostatečné ekonomické zajištění. Na straně jedné je tento způsob neregulované flexibilní a málo placené pečovatelské práce vykonáván v neformálních podmínkách domácností těmi, kteří mají nejméně příležitosti na formálním trhu práce a ve společnosti (ženami s nízkým vzděláním, staršími ženami, imigrantkami, dlouhodobě nezaměstnanými ženami, osamělými matkami a pracujícími chudými ženami). Na straně druhé, využívání neformální placené pečovatelské práce je často jedinou (a nezřídka i státní politikou podporovanou) možností kombinování pracovního a soukromého života anebo zajištění péče ve středně příjmových rodinách. Změny v organizaci péče a pečovatelské práce v evropských zemích tak otevírají řadu sociálních, ekonomických, právních, politických a etických otázek, které se dotýkají zejména problematiky vzájemné závislosti jednotlivců jako základní lidské podmínky života, sociální marginalizace, exkluze a inkluze, migrace a hranic občanství, a v neposlední řadě genderových, třídních a etnických vztahů a nerovností.

prostoru prosazuje diskurs zdůrazňující flagrantní genderové nerovnosti a nespravedlnosti v mimoevropském světě (Weston 2002). Genderové nerovnosti (post)industrializovaných zemí tak nejsou podle editorek sborníku vnímány jako systematický, nýbrž spíše jako temporální problém, jehož vyřešení je již nastartováno, a je jen otázkou času, kdy k němu dojde. Gender se tak stává relevantním pouze v etnickém či náboženském kontextu, kdy je chápán jako komponenta širšího kontrastu mezi západní sekularitou a islámskou religiozitou.

V současné euroamerické historiografii se tento argumentační rámec odráží v subdisciplíně globálních dějin, která představuje patrně nejdynamičtější podobor historického bádání poslední dekády. Tato globální historiografie opouští národní stát jako základní heuristickou jednotku a eurocentrické civilizační modely jako interpretativní paradigma se zaměřuje primárně na zkoumání transnacionálních fenoménů, ustavení globálních komunikačních sítí a vzájemnou interakci jednotlivých kulturních okruhů (srovnej Bayly 2005; Osterhammel 2009). I přes veškerou metodickou a empirickou inovaci, kterou takové globální dějiny bezesporu přinášejí, jsou jejich základní východiska podle autorek sborníku z genderového pohledu krokem zpět. Zaměření na fenomény globálního rozměru nuceně staví do centra pozornosti aktéry disponující mimořádnou geografickou mobilitou a hlavními aktéry globálních dějin jsou tak podle textu Bonnie G. Smith „...muži na koních nebo velbloudech, na lodích, v tancích či v letadlech... Kdo zůstane doma, nemá v globálních dějinách místo“ (s. 34). Vzhledem k tomu, že to byly historicky právě většinou ženy, které „zůstávaly doma“, jsou nově konstruované narativy globálních dějin z genderového hlediska jednoznačné – globální dějiny jsou dějinami mužů.

Cílem, který si texty shromážděné do sborníků vytklly, je proto hledat cesty k navrácení genderu nejen do současné historiografie, ale i do jejích dějin. Přestože dějiny genderu se zhruba třicet let od svého vzniku prosadily jako svébytný obor historického výzkumu (srovnej Scott 1986), zůsta-

ly dějiny historiografie jako vědního oboru tímto trendem téměř nedotčeny. Práce z dějin historiografie jsou tak i nadále psány převážně (bílými) mužskými historiky socializovanými v euroamerické akademické kultuře, což se nevyhnutelně odráží i v jimi produkováných narativech. Dějiny historiografie jsou strukturovány kolem národního státu a historiografie samotná je vnímána i přes dynamicky se rozvíjející transnacionální dějepisectví stále jako převážně národní disciplína, čímž je vlastně jen reprodukován vztah vzniklý v rámci evropských národních hnutí 19. století (srovnej Chakrabarty 2006).

Texty svým geografickým záběrem nevybočují z evropského rámce a výrazněji nepřekračují eurocentrickou perspektivu. Nedá se tak říct, že by významněji promlouvaly do debaty o globálních dějinách, jak by se snad mohlo zdát ze zmíněného příspěvku Bonnie G. Smith. Kromě její studie věnující se americké historiografii v kontextu globálních dějin se autorky zaměřily na národní kontexty historiografie skandinávské, na historiografii německou, polskou, tureckou a britskou.

Maria Grever ve své studii analyzuje fenomén, který lze nazvat „renacionalizací“ dějin. Jedná se o jev, který podle ní nepostihuje ani tak odbornou historiografii, jako spíš populární reprezentace minulosti široce zakotvené v obecném povědomí. Pokusy francouzské a nizozemské vlády o závaznou kodifikaci národních dějin, které v posledních letech zvrhly debatu v celoevropském kontextu, jsou jí důkazem, že pluralitní diskurs o dějinách charakteristický pro euroamerické prostředí se dostává pod tlak normativních nacionálních narativů, které se snaží znovu nastolit jednotnou národní minulost a přispět tak k reformulování národní identity v podmínkách globalizovaných multietnických společností. Obrazy národních dějin jsou tak i přes etnickou různorodost obyvatel v řadě evropských států „nejbílejší v historii“ (s. 57). Tomu odpovídají i zažitá interpretace dějin historiografie, které jako jediné aktéry historického výzkumu vidí akademicky socializované muže konstruující

---

*Akademickou diskusi nad touto měnící se situací v Evropě významným způsobem rozvinula mezinárodní konference Changing Social Organisation of Care and Its Implications for Social Politics, kterou uspořádal ve dnech 13.–14. 5. 2010 ve slovinské Lublani Peace Institute – Institute for Contemporary Social and Political Studies.*

*Konferenci zahájila úvodní přednáškou Fiona Williams z University of Leeds, která analyzovala, jakými způsoby je v Evropě různými politickými aktéry definována potřeba péče. Analýzou existujících definic potřeby péče se lze totiž přiblížit porozumění současnému vývoji v oblasti politiky péče v Evropě. Na straně jedné identifikovala požadavky na státní podporu péče, které vznikají (zespoda) na úrovni sociálních hnutí a organizací těch, kteří zajišťují placenou či neplacenou péči a pečovatelskou práci, nebo těch, kteří potřebují péči. Na straně druhé identifikovala definice potřeby péče formulované (zeshora) na státní nebo nadnárodní úrovni, které se s požadavky formulovanými zespoda vzájemně doplňují nebo jsou s nimi naopak v rozporu. Tyto dvě základní perspektivy reprezentují překrývající se, ale také soupeřící interpretační rámce potřeby péče: sociální spravedlnosti (zespoda) a sociální investice (zeshora). Důsledky rámování potřeby péče konceptem sociální investice měly ambivalentní dopad na požadavky sociální spravedlnosti v souvislosti s potřebou péče. Ačkoliv rámování potřeby péče konceptem sociální investice de facto vytvořilo politický prostor pro vyjednávání redefinice potřeby péče v souvislosti s požadavky sociální spravedlnosti, zároveň to vedlo i k prosazení politik, které požadavky sociální spravedlnosti oslabily. I když vývoj politiky péče v Evropě doznal pozitivních posunů v oblasti ekonomické redistribuce i společenského uznání jak těch, kteří zajišťují péči a pečovatelskou práci, tak i těch, kteří potřebují péči, limit ekonomické redistribuce se projevuje zejména v definici těch s potřebou péče jako konzumentů, kteří mají možnost výběru péče, nikoliv občanů, kteří uplatňují svá práva.*

svými pracemi úzký vztah dějin a národní identity. Koncept uzavřených národních dějin je tak postaven do přímé souvislosti s maskulinními praktikami akademické historiografie i populárních historických obrazů.

Irma Sulkunen a Tiina Kinnunen se ve svých studiích věnují konstrukci kánonů finské národní historiografie. Oba texty podávají detailní obraz o praktikách genderové exkluze praktikovaných ve finské historiografii zhruba do poloviny 20. století. Ženské historičky zde byly vytlačovány a jejich práce byly univerzitními katedrami systematicky opomíjeny. Historiografie pěstovaná ženskými aktérkami se proto ve finském případě nuceně omezovala na poloprofesionální pokusy a na uzavřené debaty mezi jednotlivými historičkami, které ale neměly potenciál více ovlivnit panující historiografický diskurs.

Zcela jiná byla naproti tomu situace v Polsku 19. století. Claudia Kraft ukazuje patrně v nejpřesvědčivější studii celého sborníku, jak specifický kontext „utlačovaného“ národního hnutí v Polsku, které na konci 18. století přišlo o vlastní státnost, zásadním způsobem ovlivnil vznik moderní polské historiografie i širšího historického povědomí. Jelikož polská národní historiografie měla v první polovině 19. století v prostředí ruského či pruského státu jen malou šanci se institucionálně ukotvit, hrála v kodifikaci národního historického kánonu formativní roli krásná literatura. C. Kraft si proto bere některá klasická díla jak polské historiografie, tak i literatury přelomu 18. a 19. století a podrobuje je zcela novému, genderově reflexivnímu čtení. Povedenou analýzou ukazuje, jak se v polské historické paměti konstituovaly některé genderové kategorie zcela odlišně od německého nebo francouzského případu. Kategorie mateřství, chápána jako příspěvek národnímu hnutí, byla vyňata ze soukromé sféry a stala se nedílnou součástí polské národní emancipace, a v důsledku tak umožnila větší začlenění žen do veřejného diskursu. Zatímco v západní Evropě došlo během první poloviny 19. století k právní kodifikaci rodiny jako základní instituce soukromé sféry, polská reformně oriento-

vaná historiografie a politická reprezentace konceptualizovala rodinu naopak jako integrální součást sféry veřejné.

Naproti tomu postupná polská národní emancipace během 2. poloviny 19. století znamenala paradoxně silící genderové vyloučení jak ženských historiček, tak i genderově reflexivních narativů. Postupně s tím, jak se polská historiografie institucionalizovala, se psaní dějin stávalo, podobně jako v jiných zemích, výhradně mužskou doménou. Polská historiografie tak prošla během 19. století dynamickým procesem, kdy bylo úspěšné formování moderního polského národa spojeno s vyloučením žen jak z pozice subjektů historických narativů, tak i z pozice aktivních historiček. Text Claudie Kraft patrně nejsilněji dokládá tezi, která implicitně prostupuje více studiemi, že vznik národního hnutí a státu a s ním i moderní historiografie by nebyl možný bez striktního genderového vyloučení ženských subjektů.

V již méně přesvědčivých studiích se věnují Ulrike Gleixner genderovému kontextu v církevních dějinách pietistického hnutí a Ruth Balzirai-Lumbroso reprezentaci ženských historických postav v tureckém popularizačním dějepisectví. Zatímco U. Gleisner postupuje značně mechanistickým způsobem, když prakticky pouze vyjmenovává ženské pietistky a historičky tohoto reformního hnutí, R. Balzirai-Lumbroso směřuje analýzu populárních obrazů žen v rámci historické paměti poválečného Turecka s přehodnocením ženského vlivu na vrcholnou tureckou politiku raného novověku. Z absence přesně formulovaných otázek pramení i poměrně nejasné závěry obou textů, které oscilují mezi reflexí dějin historiografie o ženách a samotnými dějinami žen.

Kristia Cowman podrobuje genderové analýze historiografické narativy věnující se dějinám britského volebního práva, zejména známým kampaním za volební právo žen konce 19. a počátku 20. století. Vliv historiografie hnutí za ženské volební právo na britskou historiografii hlavního proudu byl podle ní velmi pomalý a začal se plně projevovat až s příchodem druhé vlny feminismu v 60. letech

---

*Druhou úvodní přednášku přednesla Elin Peterson z University of Madrid, která na příkladu analýzy veřejných diskusí ve Španělsku a ve Švédsku nad problematikou kombinování práce a péče, ne/závislosti jedinců a práce v domácnosti ukázala, jakým způsobem a v jakých případech jsou různé skupiny žen a mužů privilegovány nad jinými, a jaké nerovnosti jsou v těchto zemích politicky a diskursivně z(ne)viditelnovány jako ne/problematické. Její analýza poukázala na stinné stránky španělských i švédských diskursů a politik péče. Jinými slovy identifikovala, jakým způsobem dominantní diskursy o genderových vztazích a jejich normativní předpoklady v těchto dvou zemích posilují třídní privilegia a privilegia rámovaná etnicitou některých nad „jinými“ (ženami). Ve své empirické studii vzala vážně kritiku vize sociálního státu, který zajišťuje genderovou rovnost pouze pro „bílé“ pracující muže a ženy střední třídy, a ukázala na důležitost studia péče a domácí práce vždy s ohledem na další existující nerovnosti ve společnosti a zejména na ty skupiny žen (babičky, ženy z nízkých příjmových vrstev, migrantky), které bývají v analýzách pracujících matek a rodin středních tříd marginalizovány.*

*Celkem bylo na konferenci prezentováno více než 20 referátů, které zpravidla velmi úzce navazovaly na dvě výše uvedené úvodní přednášky a týkaly se jednoho či více z následujících témat: teorie péče, sociální organizace péče a globální politické ekonomie péče; péče z pohledů sociální spravedlnosti, rovnosti a inkluze; sociálních nerovností, chudoby a organizace péče na lokální úrovni; migrace a globálních „řetězců péče“; třídních, etnických a genderových vztahů ve formálním a neformálním sektoru pečovatelské práce; etiky práce a etiky péče; péče z hlediska občanství; v neposlední řadě deficitu péče v souvislosti se stárnutím populace, měnícími se formami rodiny, genderovými nerovnostmi a zaměstnaností žen.*

*Vzhledem k připravovanému sborníku z konference bude umožněn přístup k nejzákladnějším příspěvkům z konference široké veřejnosti v knižní podobě, kterou vydá Peace Institute – Institute for Contemporary Social and Political Studies v editorství Majdy Hrzenjak.*